

DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA*Viorelia MOLDOVAN-BĂTRÂNAC, Galina BULAT**Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova*

The development of the Moldovan state, of civil society and economic reform are impossible without solving problems connected with educational development, especially, higher education, according to nowadays requirements.

Higher education in Republic of Moldova has a strategic mission for development and maintaining of competent human resources, who is able to assure a lasting development of the society. This mission is accomplished by assuring the quality of educational and professional development, free research, university autonomy, and permanent connection to the needs of labor market.

Scurt istoric. Statistici

Stabilirea statalității moldovenești, formarea societății civile și reformarea economiei sunt imposibile fără soluționarea problemelor ce țin de dezvoltarea învățământului, în special a celui superior, în conformitate cu cerințele epocii contemporane.

Învățământul superior din Republica Moldova are misiunea strategică de formare și menținere a potențialului uman competent, capabil să asigure dezvoltarea durabilă a societății. Această misiune este realizată prin asigurarea calității educației și formării profesionale, libertății cercetării, garantarea autonomiei universitare, racordarea permanentă la cerințele pieței muncii în continuă schimbare.

Comparativ cu alte sisteme și raportat la dimensiunile istoriei, învățământul superior din Republica Moldova este relativ tânăr. Prima instituție de învățământ superior este considerată Universitatea de Stat din Tiraspol, înființată în anul 1930 în RASSM din componența RSS Ucrainene.

Primele universități fondate pe teritoriul actual al Republicii Moldova au luat ființă în prima jumătate a secolului XX, cele mai vechi instituții fiind considerate Universitatea de Stat din Moldova și Universitatea Agrară de Stat din Moldova.

La momentul proclamării independenței Republicii Moldova funcționau 9 instituții de învățământ superior cu un contingent total de 54,7 mii studenți. Din punct de vedere statistic, se înregistra aceeași situație ca și până la 1991.

Tablel 1**Dinamica sistemului învățământului superior**

	1985-1986	1990-1991	1995-1996
Instituții	9	9	20
Studenți, mii	53,2	54,7	54,8
Studenți la 10000 locuitori	126	125	152
Absolvenți, mii	9,1	8,2	7,1
Cadre didactice, mii	4,0	4,3	4,3

Sursa: Biroul Național de Statistică.

În scurt timp, însă, s-a produs o majorare considerabilă a numărului de instituții, în special în baza instituțiilor private care au apărut ca expresie a noilor realități economice, în cadrul cărora se încuraja prestarea serviciilor educaționale conform principiilor comerciale.

Tablel 2**Statistici privind numărul de instituții și studenți**

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
Instituții:	38	43	47	47	45	40	35	35	33
- publice	13	14	15	16	17	17	18	18	18
- private	25	29	32	31	28	23	17	17	15
Studenți:	72729	77312	79082	86414	95039	104029	114552	126132	127997
- în instituții publice	59235	60465	59428	63541	71203	80892	93550	104426	106774
- în instituții private	13494	16847	19654	22873	23836	23137	21002	21706	21223

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Este evident că odată cu proclamarea independenței țării au fost create noi oportunități pentru cetățenii Republicii Moldova de a aspira și a accede la studii superioare, care anterior erau apanajul unui procent extrem de mic al populației, țara noastră ocupând ultimele locuri în statisticile privind numărul de persoane cu studii superioare.

Extinderea accesului la învățământul superior s-a produs în urma dezvoltării economice, a schimbărilor pe piața muncii și creșterii numărului persoanelor care solicită studii superioare motivate de necesitatea de avansare, dar și de necesitățile sociale și culturale.

Are loc, de fapt, deplasarea accentelor de la studiile profesionale medii, ca pre-condiție pentru accesul la un loc de muncă bine remunerat, la obligativitatea studiilor superioare ca afirmare a aspirațiilor profesionale. Învățământul superior nu mai este în prezent o vocație sau un privilegiu, studiile superioare devenind o necesitate socială: societatea modernă nu poate funcționa în lipsa unui potențial uman bine pregătit și calificat, precum și fără extinderea cercetărilor științifice care determină progresul civilizației.

Anume din aceste considerente, în sistemul învățământului superior din Republica Moldova s-a înregistrat o perioadă de creștere explozivă a numărului de instituții și studenți cu ritmuri care devansează dezvoltarea potențialului uman și tehnico-material al instituțiilor.

Tabelul 3

Evoluția învățământului superior (pe forme de proprietate)

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
Instituții	38	43	47	47	45	40	35	35	33
- publice	13	14	15	16	17	17	18	18	18
- private	25	29	32	31	28	23	17	17	15
Studenți:	72729	77312	79082	86414	95039	104029	114552	126132	127997
- în instituții publice	59235	60465	59428	63541	71203	80892	93550	104426	106774
- în instituții private	13494	16847	19654	22873	23836	23137	21002	21706	21223

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Majorarea numărului de instituții și studenți s-a produs, în special, prin comercializarea serviciilor educaționale. În prezent, din totalul studenților, 78,5% își fac studiile prin contract, cu achitarea taxelor de școlarizare.

S-a majorat, pe parcurs, și numărul absolvenților, fapt ce a determinat anumite dezechilibre pe piața forței de muncă.

Tabelul 4

Statistici privind absolvenții

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006
Absolvenți	7732	9547	12248	12496	14531	15296	15330	17415
- în instituții publice	7171	8546	10918	10849	12062	12342	11455	13249
- în instituții private	561	1001	1330	1647	2469	2954	3875	4166

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Potrivit statisticilor oficiale, doar 15 la sută dintre absolvenții instituțiilor de învățământ superior își găsesc un loc de muncă conform nivelului de studii și calificării deținute. E de menționat, totuși, că actualmente nu există un mecanism clar de evidență a plasării în câmpul muncii a tinerilor specialiști, stabilire, monitorizare și evaluare a necesarului pe piața forței de muncă.

Evoluția numărului de studenți și absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior a generat, în ultimii ani, multe discuții, deseori foarte controversate. Cu toate comentariile asupra subiectului respectiv, creșterea numărului de studenți și, implicit a persoanelor cu studii superioare în structura populației țării, este, fără îndoială, un indicator cu dinamică pozitivă.

Tabelul 5

Dinamica numărului de studenți și absolvenți

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
Studenți la 10000 locuitori	199	212	217	217	238	262	288	318	351
Absolvenți la 10000 locuitori	21	26	34	34	40	42	42	48	52

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Evaluarea proceselor de dezvoltare a sistemului învățământului superior din Republica Moldova este foarte relevantă și prin prisma asigurării sistemului cu personal didactic calificat. După cum am menționat mai sus, creșterea efectivului de studenți nu a fost direct proporțională cu majorarea numărului de cadre didactice. Astfel, dacă în anul academic 1995-1996 raportul studenți–profesori era 12/1, în prezent acest indicator este de cca 20/1.

Tabelul 6

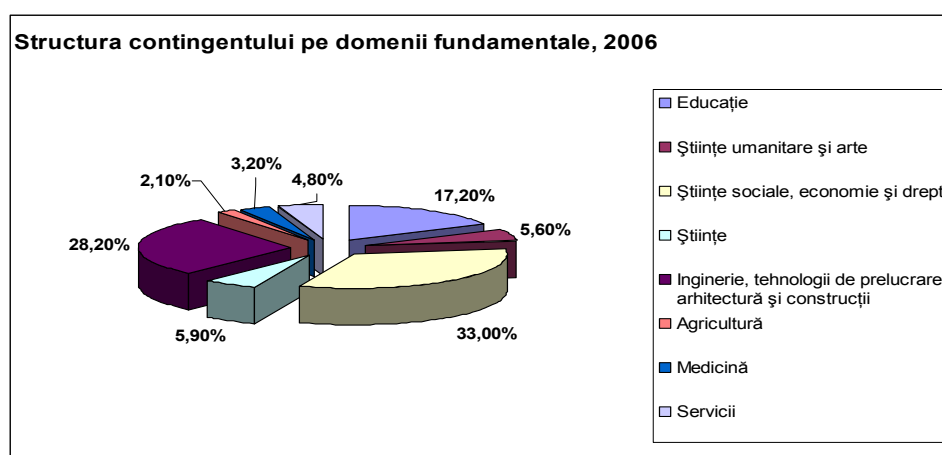
Statistici privind personalul didactic

	1998-1999	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
Cadre didactice,	4726	5058	5286	5328	5532	5740	5909	6221	6571
din acestea în % față de total:									
- doctori habilitați	6	6	7	7	7	6	6	6	6
- doctori în științe	38	37	38	39	39	37	37	37	35

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Sistemul învățământului superior din republică asigură pregătirea specialiștilor la circa 180 de specialități. Repartizarea studenților pe domenii fundamentale se prezintă în felul următor (diagrama 1).

Diagrama 1

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Unul dintre principiile de organizare/funcționare a instituției de învățământ superior este indispensabilitatea activităților de formare și cercetare. Cercetarea științifică universitară trebuie încurajată din două motive:

- universitățile s-au dovedit a fi importante structuri de formare a cunoștințelor în diverse domenii;
- cercetarea universitară este o componentă esențială a activității didactice, un factor de creștere profesională a cadrelor didactice.

Analiza statisticilor din domeniul respectiv denotă că a existat și există o anumită stabilitate în ceea ce privește implicarea instituțiilor de învățământ superior în activitățile de cercetare/inovare.

Tabelul 7

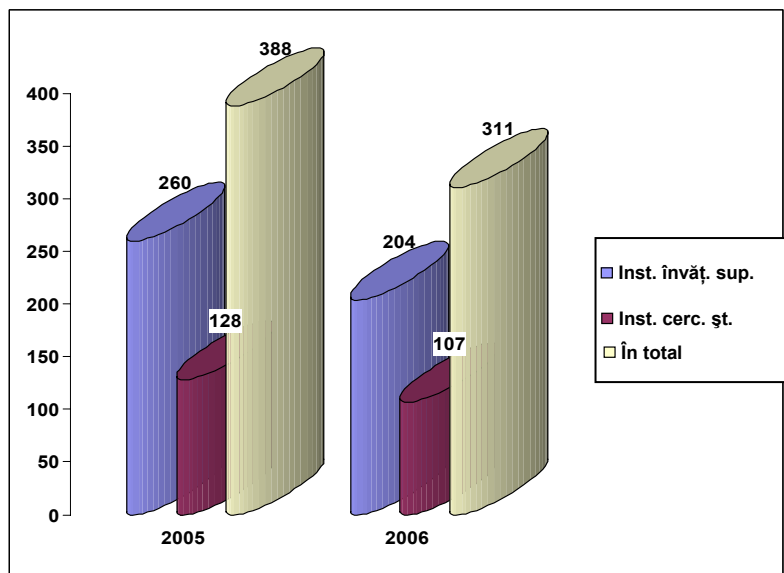
Încadrarea instituțiilor în activitățile de cercetare/inovare

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Instituții: cu activitate în sfera de cercetare–dezvoltare	10	10	9	10	10	9	11	11	11	11
organizatoare de studii de doctorat	14	14	14	15	15	15	15	15	15	15
organizatoare de studii postdoctorale	4	5	6	5	4	4	5	7	7	7

Sursa: Biroul Național de Statistică

În conformitate cu prevederile Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova, instruirea prin doctorat se realizează în instituțiile de învățământ superior și în institutele de cercetare științifică. Analiza comparativă a participării organizațiilor din sfera științei și inovării la procesul de pregătire prin doctorat se prezintă în felul următor (diagrama 2).

Diagrama 2

Sursa: Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare.

Demersuri de modernizare a învățământului superior

În ultimii ani, învățământul superior din Republica Moldova a fost supus unui profund proces de schimbare. Procesul de reformare a vizat atât modificări cantitative, cât și calitative.

Modernizarea vizează realizarea următoarelor obiective:

- garantarea deplină a drepturilor constituționale privind garantarea accesului la educație;
- asigurarea libertăților și necesităților cetățenilor în sfera educației și formării profesionale;
- creșterea calității învățământului superior în acord cu cerințele contemporane ale personalității, statului, societății;
- formarea unei tinere generații capabile să răspundă provocărilor timpului și să asigure dezvoltarea durabilă a societății contemporane.

Ca și în alte domenii influențate de tranziția la economia de piață, în procesul reformării învățământului superior s-au făcut resimțite anumite blocaje cu impact asupra sistemului:

- imperfecțiunea cadrului juridic de organizare și funcționare a învățământului superior;
- incoerența între formarea profesională realizată în instituțiile de învățământ superior și piața muncii;
- dificultățile vizând asigurarea calității generate, în primul rând, de creșterea considerabilă a ofertei pe piața serviciilor educaționale cu repercusiuni la capitolul calitate;
- deficitul de personal didactic în unele instituții;
- subfinanțarea din bugetul de stat;
- precaritatea bazei didactice a instituțiilor etc.

Aceste constrângeri nu au frânat, însă, realizarea unui șir de acțiuni de dezvoltare a învățământului superior.

Transformările realizate au vizat, în principal, perfecționarea și modificarea bazei normative a învățământului superior, actualizarea planurilor de învățământ, modernizarea și corelarea cu cerințele economiei de piață a programelor academice, implementarea sistemului de evaluare academică și acreditare a instituțiilor, promovarea noilor strategii de organizare, desfășurare și evaluare a procesului didactic etc.

Cele mai importante reforme în învățământul superior s-au produs odată cu declararea intențiilor de înscriere a învățământului superior din Republica Moldova în spațiul unic european în conformitate cu Declarația de la Bologna.

Primul mesaj clar de deschidere în esență, dar și de maximă responsabilitate, a fost lansat prin participarea Republicii Moldova, în calitate de observator al Procesului Bologna, la Conferința miniștrilor europeni de la Berlin, în septembrie 2003.

Etapa de preaderare a constituit o perioadă de maximă responsabilitate pentru țară, perioadă în care au fost realizate acele transformări ale sistemului de învățământ superior care au asigurat semnarea actului aderării în mai 2005, în cadrul Conferinței miniștrilor europeni ai educației de la Bergen, Norvegia.

În procesele de promovare a reformelor s-au inclus plenar atât autoritățile publice naționale, cât și instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, societatea civilă, toți factorii asumându-și în deplină măsură angajamentele ce rezultă din Declarația de la Bologna și din documentele ulterioare ale reuniunilor miniștrilor europeni ai educației.

Activitățile preaderare au vizat, înainte de toate, asigurarea reformelor structurale, elaborarea cadrului normativ, implicarea activă și dialogul cu cadrele didactice, studenții și comunitatea. Au fost realizate ajustări legislative privind noua arhitectură a învățământului superior, implementarea Sistemului European de Credite Transferabile și a învățământului la distanță ca formă de organizare a studiilor superioare.

Acțiunile postaderare de modernizare a sistemului național al învățământului superior vin să confirme responsabilitatea pe care și-a asumat-o Republica Moldova subsemnând aderarea la Procesul Bologna.

Printr-o decizie a Guvernului Republicii Moldova a fost instituit Consiliul Național pentru implementarea prevederilor Declarației Bologna în Republica Moldova, având drept misiune monitorizarea și consilierea în implementarea obiectivelor Procesului Bologna, propulsarea noilor idei în asigurarea realizării obiectivelor. Organul respectiv asigură coeziunea tuturor factorilor implicați în reforme. În instituțiile de învățământ au fost constituite grupuri pro-Bologna.

În contextul ajustării legislației din domeniu la rigorile europene, au fost elaborate o serie de proiecte: Concepția modernizării sistemului de învățământ din Republica Moldova, care include și componenta învățământ superior; a fost elaborat proiectul Legii învățământului superior; Concepția politicii de stat pe termen mediu privind pregătirea specialiștilor cu studii secundare profesionale, medii de specialitate și superioare pentru economia națională a Republicii Moldova; alte proiecte. Noile prevederi normative și legislative sunt orientate spre asigurarea calității învățământului superior prin modernizarea conținuturilor, a infrastructurii, diversificarea formelor de instruire, a traseelor de obținere a studiilor superioare, asigurarea dimensiunii sociale și, implicit, racordarea sistemului la exigențele europene.

În scopul compatibilizării calificărilor acordate în învățământul superior național cu cele pe plan european, a fost aprobat noul Nomenclator al domeniilor și specialităților pentru învățământul superior, conceput în conformitate cu cerințele pieței muncii autohtone și europene, cu standardele europene în domeniu.

Au fost perfectate noi generații de planuri de învățământ, elaborate în conformitate cu Planul-cadru; au fost revizuite și actualizate programele analitice.

Începând cu promoția anului 2005, absolvenților instituțiilor de învățământ superior din republică li se eliberează *Suplimentul la Diplomă*. Documentul a fost perfectat, aprobat regulamentar și se eliberează, în mod obligatoriu și gratuit, tuturor absolvenților (studii de licență și de masterat). Suplimentul la Diplomă, completat în limba oficială a statului și în limba engleză, a fost avizat favorabil de către UNESCO-CEPES și înalt apreciat de către experții Consiliului Europei.

Unul dintre obiectivele primordiale ale sistemului învățământului superior din țară este asigurarea calității educației și formării profesionale. În acest context, au fost realizate mai multe activități la nivel instituțional. Instituțiile de învățământ superior din republică au creat structuri proprii de management al calității. În fiecare instituție de învățământ superior de stat și în unele instituții private este instituită funcția de prorector responsabil de calitate. La nivel instituțional se elaborează și se implementează manuale de management al calității.

Progresele la acest capitol au fost posibile și datorită parteneriatului stabilit în cadrul Proiectului TEMPUS cu centre universitare din Suedia, Germania, Spania, Franța etc. Contribuția Programului TEMPUS a fost și rămâne a fi esențială pentru perfecționarea sistemului de administrare a instituțiilor, actualizarea curriculei universitare, mobilitatea individuală a cadrelor didactice și a studenților etc.

În scopul asigurării unui nivel adecvat al calității, clarității, transparenței și recunoașterii calificărilor, la nivel național și internațional, au fost inițiate activități de elaborare a Cadrului Național al Calificărilor pentru învățământul superior. În activitatea de elaborare au fost implicați experți din instituțiile de învățământ superior, reprezentanți ai ministerelor de resort, patronatului, agenți economici, studenți, absolvenți.

În sistemul național al învățământului superior din Republica Moldova se încurajează activitățile de mobilitate academică. Se înregistrează o tendință pozitivă în creșterea mobilității în cadrul programelor comunitare, a acordurilor bilaterale naționale, ministeriale și instituționale.

Se stimulează participarea tinerilor la guvernarea instituțiilor de învățământ. Potrivit reglementărilor în vigoare, studenții sunt reprezentați la nivel instituțional și național. Drept exemplu servesc senatele studențești care sunt constituite și activează în unele instituții de învățământ superior din republică; Consiliul interuniversitar al studenților; Clubul tinerilor prim-miniștrilor (reprezentanți ai studenților instituțiilor de învățământ superior), care activează la nivel de Guvern, precum și asociații ale studenților în diferite domenii: drept, economie, jurnalism etc.

Studenții sunt implicați în examinarea diverselor probleme cu referință la sistemul învățământului superior, dar și în luarea deciziilor care îi privesc nemijlocit.

Dimensiunea socială în învățământul superior din Republica Moldova poate fi caracterizată ca un sistem orientat spre asigurarea accesului echitabil la studii în bază de merit. În acest sens, numărul și valoarea bursei este în continuă creștere. Au fost instituite diverse categorii de burse de merit (Bursa Republicii, Bursa Președintelui, Bursa Guvernului, burse nominale), care încurajează excelența academică și participarea în viața publică a societății.

Putem constata, astfel, că aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna a impulsionat derularea unor reforme radicale, prin care țara noastră și-a adus aportul la demersul de constituire a Spațiului European al Învățământului Superior.

Perspective

Progresele înregistrate, deși confirmă alinierea la standardele și exigențele europene, nu permit limitarea la rezultatele obținute. Este important să se asigure consistența și relevanța acestor progrese atât la nivel național, cât și la nivel instituțional.

În perspectiva implementării în continuare a obiectivelor reformării și modernizării învățământului superior din țară, drept prioritară privind perspectiva se impun următoarele:

- asigurarea calității în învățământul superior, consolidarea structurilor menite să asigure calitatea;
- organizarea dialogului și dezvoltarea parteneriatelor cu toți actanții;
- promovarea demersurilor oficiale de implementare a reformei învățământului superior, asigurând transparența și claritatea reformelor;
- dezvoltarea sinergiei învățământului superior și a cercetării.

Este important ca strategiile de dezvoltare a învățământului superior să fie abordate ca un proces continuu. Toți actorii trebuie să-și asume responsabilitatea privind promovarea acelor transformări care să asigure competitivitatea învățământului superior din Republica Moldova pe plan european, precum și capacitatea acestuia de a impulsiona dezvoltarea economică și socială a țării.

Prezentat la 25.04.2007